

DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 40

nummer 2

juli 2023

In dit nummer:

St. Antonius Abt
kerk Loo

Romeins Castellum
in de Loowaard

vm. Steenfabriek
de Loowaard

100-jarig jubileum
Willem Tell en
Excelsior

Verenigingsnieuws

Toen en Nu

Wie kent ze niet ...

www.hkdgl.nl

Inhoudsopgave

In dit nummer:

Inhoudsopgave	2
Voorwoord / Colofon	3
St. Antonius Abt kerk Loo	4
Uitkijktoren in de Loowaard	9
Het Romeins Castellum in de Loowaard	10
Steenfabriek de Loowaard	13
Honderdjarig jubileum Willem Tell en Excelsior	17
Verenigingsnieuws	21
In Memoriam G.H. (Gerard) van Hunen	
Nieuwe leden	
Data om alvast te noteren	
Toen en Nu	22
Wie kent de niet ũ..	22
Dorpsverhalen en/of -gebeurtenissen	

Op de voorkant:
Interieur St. Antonius Abt kerk Loo

Op de achterkant:
Pentekening Kapel Loo 1742

Voorwoord

Beste Lezer,

In deze Driepas aandacht voor grote en kleine gebeurtenissen, uit het dorp Loo. We spraken met betrokkenen van de diverse (al dan niet recente) gebeurtenissen.

De verbouwing van de katholieke Sint-Antonius Abt kerk in Loo nadert zijn voltooiing. Het Huis van God wordt Het Huis van Loo.

Tientallen jaren zocht Wil Kuijpers met zijn metaaldetector in de grindhopen, op de Rijnkade in Arnhem, opgebaggerd uit de Loowaard in de gemeente Duiven. Tussen de kiezels vond hij honderden Romeinse voorwerpen, zoals munten, sieraden, speerpunten en zwaarden. Na documentering van alle vondsten en bestudering van de bewonersgeschiedenis van de Loowaard ontstaat het boek het Romeins Castellum in de Loowaard dat in 2021 het levenslicht zag.

Eind 2022 werd een uitkijktoren op de heuvel, waarop vroeger steenfabriek de Loowaard heeft gestaan, in gebruik genomen. Het uitzicht is groots; je kijkt over de Rijn, ziet aan de ene kant de Veluwezoom en aan de andere kant de heuvels van Montferland. Helaas hebben we moeten constateren dat ook vandalen, met een zucht om vernielingen aan te richten, inmiddels de toren hebben bezocht.

We gingen op zoek naar oud-werknemers van bovengenoemde voormalige steenfabriek de Loowaard. We kwamen in gesprek met een krasse tachtigjarige "steenovenkerel".

Schutterij Willem Tell en muziekvereniging Excelsior vierden gezamenlijk hun honderdjarig jubileum. Dat gebeurde tijdens twee weekenden in juni, met feestavonden, een concert en het schuttersconcours van Kring de Liemers.

Ik wens u veel leesplezier met deze en andere verhalen

Martina van Hummel

Colofon

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 5,95

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Secretariaat / Redactieadres:

Remigiusplein 9
6921 BL Duiven

Bestuur:

bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:

vacature

Secretaris:

secretariaat@hkdgl.nl
D. van Sas

Penningmeester:

penningmeester@hkdgl.nl
E. Scheeres

Lid:

A. van Beurden

M. van Hummel

Driepas:

web.redactie@hkdgl.nl

De redactie behoudt zich het recht voor kopij niet of in aangepaste vorm te plaatsen of door te schuiven naar een volgend nummer.

IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U

Internet:

www.hkdgl.nl

Facebook:

<https://nl-nl.facebook.com/historische.kring.7>

Instagram:

<https://www.instagram.com/hkdgl/>

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €19,00 per jaar. Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 6,00 als bijdrage in de verzend- en portokosten. Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

Sint Antonius Abt kerk Loo

Rond 1500 stond er al een kapel in Loo, dat toen nog Angeroyen heette, genoemd naar de waarden (vlak landschap in een rivierengebied) die tot Angeren behoorden, aan de Betuwse kant van de Rijn. In die tijd meanderde de Rijn tussen wat nu Loo en Duiven is. De kapel werd bezocht door missionarissen en zwervers. Er werden ook uitvaarten verzorgd. Voor doopsels en huwelijken gingen de kerkgangers naar Angeren.

In 1856-1857 is de St Antonius Abt kerk gebouwd.

In 2021 werd de Antonius Abt kerk onttrokken aan de eredienst. De Abt kerk van Loo wordt momenteel verbouwd tot gemeenschapshuis. De redactie van de Driepas is benieuwd naar het verhaal achter deze metamorfose. Hiervoor en over de vorderingen van de verbouwing gaat ze in gesprek met Ria Godschalk en Peter Koopmans.

Ria Godschalk

Geboren en getogen in Loo (geb. in 1955 op de boerderij aan de Husselarijstraat).

Haar ouders waren Bernardus Godschalk en Hermina Godschalk -Verhoeven. Haar overgrootvader was naast boer ook visser op het Pannerdens Kanaal; alle boeren verdienden als visser geld bij.

Ria heeft 25 jaar in de horeca bij de Makro gewerkt. Ria heeft nog twee portretten hangen in haar woonkamer van haar overgrootouders gemaakt door een Belgische schilder, die toentertijd meerdere inwoners portretteerde.

Peter Koopmans

Geboren in 1950 in Bandung Indonesië als zoon van een KNIL militair kwam in 2000 in Loo wonen, nadat hij een paar jaar eerder Ria Godschalk uit Loo op een paardenkeuring bij Mooij in Oud-Zevenaar had ontmoet.

Peter werkte toentertijd als afdelingshoofd bij de Penitentiare Inrichting Arnhem in de volksmond beter bekend als de Blue Band Bajes.

In 2002 zijn Peter en Ria door pastoor Huls getrouwd in de St. Antonius Abt kerk in Loo.

We worden door Ria en Peter hartelijk ontvangen in de kerk en krijgen een rondleiding terwijl de werklieden druk bezig zijn met de verbouwing. De vloerverwarming ligt er al in, de zuilen en muren zijn gladgestreken met een lichtgrijze stuc laag. Nu al komen de mooie, kleurige gebrandschilderde ramen goed tot hun recht. Op stangen tussen de zuilen komen nog infrarood heaters, die de warme lucht naar beneden moeten gaan blazen om een constante temperatuur van 20 graden te bereiken.

De kerkbanken zijn gedemonteerd en liggen als losse planken opgestapeld op het priesterkoor. Deze mooie houten planken zullen als wandbekleding voor de achterwand gebruikt gaan worden. De installateurs zijn bezig met het plaatsen van de keukens en de toiletgroepen.

Peter: We hadden in het kerkje slechts één waterkraantje, boven het wijwatervat. Er was ook geen riolering. Het heilige wijwater mocht alleen in de aarde weglopen. Na lang zoeken heeft men in de riolering in de Loostraat nog een oude aansluiting gevonden. Er moesten dus ook nog rioleringsbuizen worden aangelegd; een onverwachte extra kostenpost.

De kerk werd vroeger verwarmd door één centrale kachel. De 60 cm dikke, massieve kerkmuren waren hierdoor nat en beschimmeld door het vocht. Als de schimmel door de keukenmuur terugkomt, hebben we een probleem dan zullen we daarvoor weer een oplossing moeten vinden. Hopelijk voldoet de nieuwe stuclaag in de keuken.

Korte geschiedenis van de kerk
In 1856-1857 is de St Antonius Abt kerk gebouwd.

Pentekening kerk

Na voltooiing van de parochiekerk was Loo tot in de jaren 50 van de 20e eeuw een bedevaartsoord waarbij Onze Lieve Vrouwe van het Heilig Hart werd vereerd. Voor zover bekend is er nooit een Mariaverschijning geweest. Men weet nog steeds niet wat de aanleiding van de bedevaart is geweest. De bedevaarten in Loo vonden gewoonlijk plaats rond de laatste zondag in juli. De parochie heeft ruim honderd jaar als een bloeiende parochie gefunctioneerd.

In de jaren 1972-1975 is de kerk in Loo heringericht door pastoor Dellemijn.

In de jaren 70-80 van de vorige eeuw begon, zoals in heel Nederland, de leegloop van de kerken.

In 2005 is een samenwerkingsverband gesloten met de vier zelfstandige parochies van Duiven, Groessen, Loo en Westervoort; ze werden samen het parochieverbond De Viergaarden. Alle kerken bleven open, maar niet in alle parochies werd op zondag nog de mis opgedragen. De leegloop zette zich voort. Het bisdom luistert niet naar de behoeftes van de kerkgangers, werd vooral als oorzaak gezien.

Interieur St. Antonius Abt kerk

In 2018 werd er door het bisdom opnieuw tot een rigoureuze fusie overgegaan: de St Willibrordus parochie werd opgericht voor de hele Liemers met de Andreas kerk in Zevenaar als godshuis. Daarbij konden alle gelden van de Liemerse kerken van Giesbeek, Herwen, Aerdt, Spijk, Lobith, Loo Groessen, Duiven, Westervoort en Doesburg volgens het Kerkelijk Recht naar de Willibrordus parochie van Zevenaar worden doorgesluisd. Al deze kerken waren hun (spaar)geld kwijt.

De leegloop van de kerken was niet te stoppen. In 2020 werd door het bisdom tot een echte fusie besloten. De vier parochies werden samengevoegd tot één parochie: de Rooms Katholieke Parochie HH Vier Evangelisten. De vier kerken bleven gelukkig nog steeds behouden voor de dorpelingen.

Voor de eerste fusie was de Antonius Abt parochie een welvarende parochie. Het bezat een kerkgebouw, een pastoriegebouw, een kerkhof en diverse landerijen rondom de kerk. Het bezat ook een vermogen van B 800.000. Dit kapitaal werd door de fusie met de parochies van Duiven, Groessen, Loo en Westervoort in één keer overgeheveld naar de nieuwe parochie HH Vier Evangelisten in Duiven. De penningmeester was er

blij mee. In 1911 was de Antonius Abt parochie het vermogen kwijt.

Wat is het kerkelijk recht?

In 1885 is bij wet vastgesteld, dat het Nederlands Recht het Kerkelijk Recht erkent. Binnen het civiele recht is de bevoegdheid van kerkgenootschappen erkend om de geestelijke en materiële aangelegenheden intern-kerkelijk te regelen (art. 2:2 lid 2 BW). Met andere woorden: de Kerk wordt geregeerd door haar eigen recht of statuut, waaronder het Wetboek van Canoniek Recht. Dit kerkelijk recht geldt nog steeds. Dat betekent onder andere dat het Bisdom ieder jaar 8% van de gelden die een kerk ontvangt/bezit naar het bisdom gaat.

Uiteindelijk werd in 2021 de Antonius Abt kerk onttrokken aan de eredienst.

Peter vertelt nog een anekdote uit eind jaren '70: 'Pastoor Dellelijn had een flinke spaarpot, die hij had vergaard door fors op de kerkgangers in te praten. Dat kwam de pastoor uit Groessen ter ore. In 1976 moest de Groessense kerk worden gerestaureerd. De Groessense pastoor vroeg, met hulp van de bisschop, geld aan Dellelijn. Dellelijn weigerde dit.

Om het nieuwe altaar in te wijden werd de bisschop uitgenodigd. Voor straf werd de kwam de hulpbisschop naar Loo, waar deze door Tonnie Berendsen koeltjes werd ontvangen.

We verlaten de kerk en praten verder bij Peter thuis; Ria schuift later ook aan.

Kerkschatten, waardevol religieus erfgoed. Ons doel is 'De reis van het kerkelijk erfgoed in Loo onder te brengen in een stichting', zo begint Peter zijn verhaal.

We zagen, dat de meeste oude elementen, weliswaar onder een enorme laag stof, behouden zijn gebleven: het koor met het prachtige orgel uit 1895, het oude priesterkoor, het Mariakapelletje, de bel.

De monstrans is uitgeleend aan het Liemers Museum; elk jaar wordt de monstrans weer opgehaald om megedragen te worden in de processie voorafgaand aan het schuttersfeest. De kruiswegstaties zijn weggehaald en opgeslagen. De doopvont is verkocht aan een Amerikaanse parochie.

De overige kerkschatten, waaronder de kelk, zijn meegenomen naar de Willibrordus parochie in Zevenaar.

De moderne altaarsteen ligt nu op het kerkhof als gedenksteen voor overleden, ongedoopte kinderen, die vroeger niet op het kerkhof begraven mochten worden.

Eeuwenoude tradities van Loo

Bedevaartplaats

Zoals eerder vermeld is: Loo een bedevaartplaats geweest. De verering van Onze lieve Vrouw van het Heilig Hart is in Loo begonnen rond 1875. Achter het Buske (bosje) achteraan de Loose begraafplaats staat nog steeds een Maria kapelletje.

Mariakapelletje, zoals het nu op het kerkhof staat

'Vleiskeuren bij het Buske'

Drie weken vóór de kermis en het schuttersfeest was er het 'vleiskeuren'. Een feest waar de Loose jeugd naar uitkeek. Op de plek waar nu nog het Mariakapelletje op de begraafplaats staat, was vroeger ook een vijver met een bosje. Op die dag liepen de jongens en de meisjes hier rond en keurden elkaar, aldus Ria. Liep er niet een heel leuk meisje bij, waren er leuke jongens bij? Hier werden de meisjes uitgenodigd om mee naar de kermis te